

Phrygler: Kral Midas'ın Savaşçı Halkı

Hakan Sivas

İstanbul, Doğu Kütüphanesi, 2021, 144 sayfa, ISBN: 978-605-2127-84-1.

Erkan ŞENTÜRK*

Eskişehir Anadolu Üniversitesi Tarih Bölümünde profesör doktor olarak görev yapmakta olan Hakan Sivas'ın 2021 yılında kaleme aldığı *Phrygler: Kral Midas'ın Savaşçı Halkı* çalışması Phryg kültür ve medeniyetinin anlamlandırılmasında okuyuculara fikir sunmaktadır.

Kitabın ilk bölümünde Phryglerin Anadolu'ya batıdan, İstanbul üzerinden M.Ö. 1200 yılından başlayarak dört yüz yıl devam eden Thrak göçleriyle geldiğini aktarır, Phryg Devleti'nin Avrupa'da buldukları sırada *Brig* adını taşıdığını ifade etmiştir. Tabii yazarın söz ettiği 400 yıllık süreç aralıksız bir süreç değildir. Kimi zaman uzun süreli durgunluk dönemleri olmuş ve göç neredeyse hiç gerçekleşmemiştir. Avrupa'dan Anadolu coğrafyasına geldiklerinde ise ilk olarak, Çanakkale'de bulunan Troya'ya (Hisarlık Tepe) yerleştiğini, daha sonra Kapıdağ Yarımadası'na, İznik Gölü kıyılarına yerleştiğini ve yönetici reislerinin Mygdon, Askanios ve Otreus olduğunu Antik Çağ yazarlarının kaynaklarından örnek vererek açıklamıştır. Bununla birlikte Phryglerin ilk arkeolojik kalıntılarını değerlendirmiştir. Burada sözü edilen Antik Çağ yazarları Phryg Devleti ile aynı dönemde yaşamamış, sonradan edindikleri bilgi ve duyuları değerlendirmişlerdir. Her iki Antik Çağ yazarının farklı yorumlarda bulunması da kanımca Phryg Devleti'nin farklı evrelerinin esas alınmasından kaynaklanmıştır.

Ankara'nın Polatlı ilçesinde bulunan Gordion 7. tabakada (A-B) Phryglere ait ilk arkeolojik veriler ile karşılaşılıyor. Buradaki yapılar basit ve gösterişsiz yerleşimler olmakla birlikte, milattan önce 9. yüzyıl

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Hitit Üniversitesi Tarih Anabilim Dalı, Çorum, erkam6418@gmail.com

başlarında ise surlar ve anıtsal kapılar ile birlikte 6B tabakasında artık yerleşimin gelişmesiyle güçlü liderlerin de görülmeye başlandığı eserde vurgulanmıştır. Yazar Phryg tarihini Proto Phryg Dönemi, Erken Phryg Dönemi ve Orta Phryg Dönemi olmak üzere üç evrede inceleyip eserinde geniş bir perspektif ile değerlendirmiştir.

Kitabın ikinci kısmına ise Phryg toplum yapısı ile başlamış, yine Antik Çağ yazarlarından Homeros ve Livius'un iki ayrı yorumu ile açıklamıştır. Sonraki bölümde ise dil ve yazı gelmektedir. Yazının Eski Yunanca ile morfolojik benzerliğinden bahsedip bu yazının milattan önce 4. yüzyılda İskender'in Anadolu'ya gelişine kadar kullanıldığını ve bu süreçte de dilin birtakım evreler ve yenilikler geçirdiğini aktarmıştır. Bu evrelerin ilk olarak 19 harften (Paleo-Phrygce), daha sonrasında ise milattan sonra 1. yy.da Neo-Phrygce dediğimiz, Roma İmparatorluğu döneminde Yunanca alfabe ile yazılmasıyla oluştuğunu aktarmıştır. Bu değerlendirmelerin gölgesinde Phrygce “*okunabilmekle birlikte yazıların anlamı anlaşılamamaktadır*”.

Üçüncü kısım ise her devir için geçerli olan din bölümüdür. Phryglerin, Anadolu'daki öncüleri olan Hititler kadar olmasa da çok tanrılı bir inanç sistemleri mevcuttur. Bu tanrılar eril veya dişil özelliklerde olabiliyordu. Yazar *ana* anlamına gelen *Matar*'ın baştanrıça olduğunu, genelde ayakta ve orta yaşlı; başında Potos, elinde veya yanında yırtıcı bir hayvan ile betimlenen güçlü bir ana tanrıça rolünde olduğunu pek çok örnekle aktarmıştır. Matar veya Matar Kubileya/Matar Kubeleya'nın muhtemelen *dağ* anlamına geldiğini de belirtmiştir.

Kitabın bir sonraki bölümünde Phryglerin ölü gömme geleneklerine, mezar yapılarına ve Phrygleri özel kılan kısımlara değinilmiştir. Soyluları tümülüs veya kaya mezarlarına gömen Phryglerin bu mezar örneklerini yayılım alanlarında pek çok örnekle birlikte görmekteyiz. Tümülüs geleneğinin Anadolu'ya Phrygler ile birlikte geldiğini söyleyen yazar, bu Phryg tümülüs mezar odalarının, yapısında ahşap materyal kullanımı ile kendilerine özgü olduğunun açıkça görüldüğünü ifade etmiştir. Başkent Gordion'da bulunan MM tümülüsü, diğer adıyla Büyük Tümülüs tipik bir Phryg mezar yapısıdır. 53 metre yükseklik ve 300 metre çapa sahip olan bu yığma tepenin en altında ise ahşaptan oluşan bir mezar odası bulunmaktadır. Oda içerisinde pek çok tunç kap, testi, fibula (bir çeşit yaka iğnesi), ahşaptan yapılan masa üzerinde ise Amphaloslu kâsenin (göbekli veya kenarları derin olup ortası şişik kâse) varlıklarının Phrygler için birer zenginlik olduğunu belirtmiştir. Bu tümülüsün haricinde yine Gordion'da P ve W tümülüsleri mevcuttur. Boyutları farklı olan bu tümülüsler, barındırdıkları materyaller bakımından benzerdir. Bu yığma tepelerin M.Ö. 9. yüzyıl tarihli en eskisi W tümülüsüdür.

Diğer bir mezar yapısı olan kaya mezarlarının ise Phryglerin yayılış alanlarından olan, Dağlık Phrygia olarak bilinen, Kütahya-Eskişehir-Afyonkarahisar bölgelerini kapsayan arazide yoğunlaştığı görülmektedir. Kale tipi Phryg yerleşmelerinin civarına yapılan kaya mezarları kimi zaman yerden yükseklikte, ulaşılamayacak seviyede olup kimi zaman ise zemin ile aynı seviyede, üzeri örtülmüş oluyor. Yazarın belirttiğine göre, kaya mezarları küçük kare girişleri ile hemen tanınabiliyor ve iki yana eğimli tavan yapısı da yine Phryglere özgü olup ayırt edici bir özellik olarak göze çarpıyor. Bununla

birlikte kimi mezar yapılarının tavanlarının işlenmeden düz hâlde bırakıldığı da oluyor. Yazar, mezarların dış kısmında genelde herhangi bir motif veya desen bulunmadığını ifade etmiştir. Dağlık Phrygia bölgesi kaya mezarları içinde pek çok kaya mezarı yapısı olup en tipik mezar ise Batı mezarı/Midas kenti kaya mezarıdır. Yazar, tipik bir kaya mezar yapısı olan yapının zemin seviyesinde olup üstünün örtülerek kapatıldığını ifade etmiştir. Çatısı beşik tipi (her iki tarafa eğimli) olup geleneksel Phryg kaya mezarı yapısıdır. Aslantaş mezarı, Yılantaş mezarı, Doğuluşah mezarı ve Zey nekropolü gibi pek çok diğer kaya mezarları, Anadolu'da kurulmuş güçlü bir devletin varlığını açıklamaktadır.

Bir sonraki kısımda ise dokumacılığı açıklayan yazar, bunun Phryg Devleti'nde oldukça gelişmiş olduğunu söylüyor. Başkent Gordion'da dokumacılığın herhangi bir örneğini görmediğimizi söyleyen yazar, Konya civarında bulunan İvriz kabartmasında Kral Warpalavas'ın giysisinin, geometrik deseni ve Phryglere özgü olan fibulası ile tipik bir Phryg kıyafetini betimlediğini aktarıyor. Dokumacılığın diğer gereçleri olan tezgâh ve ağırlıkları, ağırşak gibi materyaller Gordion teras binaları ve CC binalarında bulunmuştur. Söz konusu iki bina yazara göre Phryg Devleti'nin tekstil ihtiyacını karşılayacak düzeydedir. Tabii burada yün ve ketenin de ticarete kullanıldığını yazar aktarmıştır.

Sonraki kısımda ise Phryglerin ahşap işlemeciliğinden söz eden yazar, Phryg ustalarının aslında bu konuda oldukça üst seviyeye çıktığını aktarır. Buna bir örnek olarak da Kral Midas'ın ahşap tahtının Yunanistan'da Delphoi Apollon Tapınağı'na gönderilmesi üzerinden aslında tahtın işlemeciliğinin ne kadar üst seviyede olabileceğini anlatmaktadır. Apollon tapınakları kehanet merkezleri olarak kabul görüp, en kıymetli ve değerli yapıların hediye edildiği tapınaklardır. Phryglerde ustalar ahşap işlemede çivi kullanmazlardı, genelde birbirine geçmeli dizayn edilen materyaller kullanılırdı. Haricinde ise yazarın söylediğine göre ahşap çiviler tercih edilmiştir. Yine aktarılanlara göre tutkal da mobilyacılık işlemlerinde kullanılıyordu. Bu ahşap işlemeciliğinin güzel örneklerini günümüzde Anadolu Medeniyetleri Müzesinde görebiliriz.

Daha sonraki kısımda ise yazar, maden işlemeciliğinin en temiz ve güzel örneklerinin tümülüslerde ele geçtiğini söylemektedir. Phrygler tunç, demir ve bazı değerli madenleri işleyebilmiş ve oldukça güzel örneklerini vermişlerdir. Phryglere özgü olan tümülüslerde ele geçen çok sayıda kazan, kap ve bunlar gibi tunç ve demirden yapılmış eserler ortaya konulmuştur. Phryglere özgü olan fibula ise güzel bir Phryg işlemeciliği örneğini teşkil etmektedir.

Yazar son olarak çanak çömlekçiliği evreler hâlinde incelemiştir. Eski yerleşimlerde el yapımı çanak çömlekler kaba yapıda olup, çoğunlukla konik ve yuvarlak karınlı olarak karşımıza çıkmaktadır. Renklerinin ise koyu gri, kahverengi, siyahtan kahverengiye geçiş gibi aynı tonda çeşitli şekilde yapıldığı bilinmektedir. Yazar erken demir çağının sonlarında, deve tüyü renginde, farklı formlarda, ince yapılı, yüksek ısıda fırınlanmış ikincil bir çanak çömlek grubunun ortaya çıktığından da söz eder.

Söz konusu çalışmanın görsellerle oldukça zenginleştirilmiş olmasının yanında yazarın konuya hâkimiyeti, satır aralarında verdiği dip bilgiler ve yazı dilinin akıcı oluşu kıymetli. Phryg Devleti'ne ana hatlarıyla da değinen bu çalışma el kitabı özelliği taşıyıp, içeriğindeki konuların derinlemesine

incelenmesi için kaynakça kısmında yer alan yayınlardan takibinin yapılması gerekir. Yazar konular hakkında bilgi verirken tarihçilik etiği gereği bilgisini kanıtlama yoluna gitmiş ve şüpheli bulduğu bilgilere de temkinli yaklaşmıştır. *Phrygler: Kral Midas'ın Savaşçı Halkı* kitabının, Anadolu'da yüksek bir medeniyet kuran Phryg Devleti'ni anlamaya ve anlamlandırmaya çalışırken alana katkı sunacağından hiç şüphe yok. Ayrıca kitap şunu da gösteriyor ki Anadolu medeniyetleri, Mezopotamya'da kurulan medeniyetlerden pek de aşağıda değil.